

عنوان مقاله

نویسندگان

تأملی بر مکتب مشاوره اسلامی، مبانی و روش ها

پارسا حقیقت / سید مهدیار رحیمی* / زهرا نیکوکار / علی وفايي نژاد

(بزرگراه شهید چمران - خیابان جلال آل احمد - مقابل کوی نصر، خیابان دکتر کاردان، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه تهران)

مقدمه

علم دینی یا مکتب دینی، مسئله این است.

به تازگی در مجامع علمی علوم انسانی بحث در مورد ارتباط دین با علوم بسیار طرفدار پیدا کرده است. بسیاری معتقدند، علم دینی موجودیت خود را به اثبات می‌رساند و بسیاری معتقدند دین در جامعه مکتب است که به حوزه علوم ورود می‌کند. به همین دلیل این پرسش که آیا روانشناسی و مشاوره اسلامی داریم یا خیر همواره با پاسخی مبهم همراه بوده است. برخی معتقدند روانشناسی اسلامی علم است و نه مکتب اما در سوی دیگر برخی معنای اسلامی بودن را محدود به مکتب می‌دانند. اما شاید بتوان گفت کمتر به این مسئله پرداخته شده است که تفاوت دین به مثابه یک علم و دین به مثابه یک مکتب دقیقا در چیست؟ اهمیت این پرسش ایجاب می‌کند تا بخشی از این مقاله را به تبیین تصور خود از دین و به طور خاص پاسخ به این پرسش اختصاص دهیم. به همین جهت در بدنه مقاله بحثی در تفکیک دین به مثابه یک مکتب یا علم مطرح شده است.

مکتب اسلامی علاوه بر مباحث معرفت شناسانه نظری، آموزه‌های عملی بسیاری دارد که متناسب با موضوع هر علم قابل استخراج است. مشاوران مکتب اسلامی علاوه بر استفاده از علوم اثبات شده تجربی باید از آموزه‌ها و بیانات تخصصی مکتب اسلام نیز پیروی کنند. گوشه‌ای از اصلی‌ترین این آموزه‌ها در بخش روش‌ها توضیح داده شده است.

یافته‌ها و نتایج

پارادایم‌ها و مکاتب گوناگون علمی، به واسطه یک یا چند حکم اصیل، که بیانگر مبانی فلسفی آن‌هاست، به علوم مختلف ورود می‌کنند و از این طریق به نظریه‌پردازی‌های خود مشروعت می‌بخشند.

اما اسلام، احکام اصیلی دارد که آن را از دیگر مکاتب به طور خاص جدا می‌کند. چالشی‌ترین حکم اصیل اسلام، این ادعا است: «من برای تمام صحنه‌های حضور بشر کافی هستم.» دین اسلام معتقد است که بوسیله اطلاعات و آموزه‌های خود می‌تواند تمام مشکلات انسان را نه تنها حل کند، بلکه مسیر رشد جدیدی نیز به او ارائه دهد. بنابراین فرد مسلمان انتظار دارد برای همه جنبه‌های زندگی دستورالعمل‌هایی برآمده از دین در اختیار داشته باشد.

اما چالش اصلی اینجا است که آیا اصلا دین می‌تواند در حوزه‌های مختلف علمی ورود کند؟ به نظر می‌رسد، دین به عنوان یک مکتب که درصدد ارائه بایدهاست -برخلاف علم که هست‌ها را بیان می‌کند- در نسبت با علم وظایف مهمی دارد. همچنین، هنگامی یک پارادایم در علم استقرار می‌یابد، که بتواند به حل مسائل گسترده‌ای متناسب با چارچوب خود بپردازد و از آن‌جا که موضوع اصلی آموزه‌های دین اسلام زندگی انسان‌هاست، فهم تعریف اسلام از انسان ضروری می‌نماید.

می‌دانیم که آموزه‌های دین اسلام برآمده از قرآن، احادیث و روایات است. اسلام با شناخت کامل ویژگی‌های انسان از جمله جایگاه او در طبیعت و فهم دقیق دوگانگی‌های موجود در او، آموزه‌هایی تهیه می‌کند.

مسیری که مکتب اسلام برای یک انسان سعادت‌مند در نظر دارد همگی از این گزاره نشئت می‌گیرند که: «و خداوند به ملائکه فرمود، حقا که من، او(انسان) را در زمین خلیفه قرار دادم.» بنابراین خلیفه خداوند در زمین ملزم است تا اعمال و رفتار خود را هرچه بیشتر به اصل و حقیقت خود(خداوند) شبیه کند. بیانی قرآنی درباره انسان در جایگاه خلیفه الهی می‌گوید: «او همه صفات الهی را در خود دارد، اکنون تنها لازم است تا با ایمان، به صفات درونی و الهی خود تحقق بخشد.»

با بررسی منابع اسلامی مشخص می‌شود که مشورت و مشاوره، به طور کلی، اموری سودبخش هستند که در صورت رعایت قواعد مکتب اسلام هیچگاه مضر نخواهد بود. برخی از این قواعد که تحت عنوان ویژگی‌های مشاور و مراجع شناخته می‌شوند در بخش پایانی این مقاله بیان شده است.

بحث و نتیجه گیری

همان‌گونه که ذکر شد، خلیفگی سعادت‌غایی ممکن در زندگی بشر است. این امر در همه وجوه حیات انسان نمود خاص خود را دارد. نسبتی که علم مشاوره با جایگاه خلیفه بودن آدمی برقرار می‌کند از این جهت دارای اهمیت است که این علم در جهت تسریع فرآیند رسش آدمی به جایگاه خلیفگی گام بر می‌دارد. بنابراین هدف نهایی در فرآیند مشاوره مکتب اسلامی، به تابعیت از آنچه در اصول کلی اسلام وجود دارد، کمک به کسب مقام خلیفگی است که تنها با تکیه بر آنچه در آموزه‌های این مکتب الهی وجود دارد در دسترس قرار خواهد گرفت.

روش

از آن‌جا که بررسی موضوعات متفاوت در ظرف مکاتب گوناگون نیازمند بررسی داده‌های همان مکتب مورد نظر می‌باشد، روش حاکم بر این مقاله روش کتابخانه‌ای بوده است. افزون بر این، با توجه به اینکه تمرکز این مقاله بر مباحث مبنایی مکتب اسلام بوده است، بهینه‌ترین روش، روش کتابخانه‌ای تشخیص داده شده است؛ چرا که دسترسی به منابع متنوعی را فراهم می‌آورد که از استناد بالایی نیز برخوردار هستند.

منابع

- ۱) ابن بابویه، محمد بن علی(۱۳۸۵ ش / ۱۹۶۶ م). علل الشرائع، ج۲، قم: کتاب فروشی داوری
- ۲) ابن شعبه حرانی، حسن بن علی (۱۴۰۴). تحف العقول، قم: جامعه مدرسین
- ۳) باقری، خسرو(۱۳۹۸). فلسفه علم روانشناسی، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها(سمت)
- ۴) پاینده، ابوالقاسم (۱۳۳۴). نهج الفصاحه، سازمان انتشارات جاویدان
- ۵) تمیمی آمدی، عبد الواحد بن محمد(۱۴۱۰). غرر الحکم و درر الکلم، قم: دار الکتب الإسلامی
- ۶) شریف الرضی، محمد بن حسین(۱۴۱۴). نهج البلاغه(للمصحی صالح)، قم: هجرت
- ۷) شیخ حر عاملی، محمد بن حسن (۱۴۰۹). وسائل الشیعه، ج۱۲، قم: مؤسسه آل البيت عليهم السلام
- ۸) صدر، شهید محمدباقر(۱۳۹۴). اسلام راهبر زندگی، مکتب اسلام، رسالت ما، قم: انتشارات دارالصدر(پژوهشگاه علمی-تخصصی شهید صدر)
- ۹) صدر، شهید محمدباقر(۱۳۵۰). اقتصادنا، جلد ۱. قم: انتشارات اسلامی(دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم)
- ۱۰) صدر، شهید محمدباقر(۱۳۵۷). اقتصادنا، جلد ۲. قم: انتشارات اسلامی(دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم)
- ۱۱) صدر، شهید محمدباقر(۱۳۹۳). بارقه‌ها، قم: انتشارات دارالصدر(پژوهشگاه علمی-تخصصی شهید صدر)
- ۱۲) طباطبائی، سیدمحمدحسین(۱۳۸۹). ترجمه تفسیر المیزان، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم
- ۱۳) فروغ ابدیت، آیت الله جعفر سبحانی، ۱۳۸۵، ج ۲، قم: دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم
- ۱۴) مجلسی، محمد باقر بن محمد تقی(۱۴۰۳). بحار الأنوار، ج ۶۱. بیروت: دار إحياء التراث العربی

